

Zofia Remiszewska

Uniwersytet Opolski

ORCID 0000-0002-9995-0203

Język metaforyczny w modelu Wrocławskiej Szkoły Przyszłości

Wprowadzenie

Dynamiczny rozwój nauki pociągnął za sobą także rozwój języka naukowego. Zauważono potrzebę wykorzystania metafor w budowaniu dyskursu naukowego. Dla większości ludzi metafora jest środkiem wyobraźni poetyckiej i ozdobnikiem retorycznym przypisanym poezji i oratorstwu. Na ogół uznaje się ją jedynie za właściwość języka, a więc pojęcie związane ze słowami, nie zaś z myślami czy działaniami¹. Jednak metafory mogą coś znaczyć nie tylko w poezji. W paradygmacie kognitywnym są one nośnikami znaczenia, narzędziem myślenia oraz działania. George Lakoff i Mark Johnson odkryli obecność metafory w życiu codziennym i uważali, że nie ogranicza się ona tylko do języka, lecz dotyczy także myśli i czynów. Utrzymują oni, wbrew powszechnym poglądom, że system pojęć, którymi się zwykle posługujemy, aby myśleć i działać, jest w swej istocie metaforyczny – „metafora może tworzyć rzeczywistość”². Dla Lakoffa i Johnsona „istotą metafory jest rozumienie i doświadczanie pewnego rodzaju rzeczy w terminach innej rzeczy”³.

Przenośnia – w myśl koncepcji kognitywistycznej – służy zdobywaniu wiedzy o świecie, interpretuje i konstruuje rzeczywistość metaforycznie. Takie ujęcie możemy odnaleźć w edukacji we Wrocławskiej Szkole Przyszłości, gdzie metafory zajmują szczególne miejsce. „Wyobraźnia jako droga

---

¹ G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory w naszym życiu*, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2010, s. 29.

² Tamże, s. 29, 198.

³ Tamże, s. 27.

możliwego”, „odkrywanie drogi w sobie”, „życie jest podróżą, wielką podróżą, a my kompasem i wędrowcami zarazem”, „świat jest moją walizką” – to metafory wykorzystywane w WSP⁴. W niniejszym artykule poszukuję odpowiedzi na pytanie: jakie są sensy i znaczenia metafor w tej szkole?

Nazwa Wrocławskiej Szkoły Przyszłości pojawiła się pierwszy raz w 1972 r. w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego. Profesor Ryszard Łukaszewicz zainicjował pracę interdyscyplinarnego zespołu, działającego nad tym projektem. Od początku był jego liderem. W pierwszym etapie, przypadającym na lata 1972-1980, określono fundamenty Wrocławskiej Szkoły Przyszłości. Był to czas zarówno wyjściowej koncepcji, jej założeń ideowych, psychologicznych oraz pedagogicznych, jak i założeń organizacyjnych. W drugim etapie, przypadającym na okres 1980-1989, przeprowadzono wiele prac badawczych, intensywnie podchodzono do prób urzeczywistnienia „szkoły bez szkoły”. W tym czasie powstały projekty „Jak bajkami mosty budować?” czy „Jak podróżować bez map?”, realizowane jako zajęcia pozalekcyjne z dziećmi klas młodszych. W 1989 roku zaczęły działać przedszkole i szkoła niepubliczna Wrocławskiej Szkoły Przyszłości na ulicy Skwierzyńskiej we Wrocławiu⁵.

Wrocławska Szkoła Przyszłości to przykład wolnych inicjatyw edukacyjnych, osadzona jest w edukacji emancypacyjnej, wpisuje się w nurt szkół alternatywnych. Edukacja alternatywna ma swoją długą historię, a jej rozkwit sięga lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku, zwłaszcza w krajach zachodnich. Była odpowiedzią na kryzys społeczny, na niezgodę z rosnącą biurokracją i depersonalizacją edukacji publicznej, zapewniając większą swobodę, większą wolność⁶. Dla wielu nauczycieli edukacja alternatywna jak zauważa Bogusław Śliwerski to okazja by zasygnalizować obszar walki o osobistą wolność, bez której nie jest możliwa wolność oraz autentyczność uczenia się dzieci i podmiotowego partycypowania w edukacji ich rodziców. W idei edukacji alternatywnej najistotniejsza staje się wolność, która wpisana jest w immanentne prawo ciągłego wyboru między alternatywnymi możliwościami,

---

⁴ R. Łukaszewicz, *Alternatywy lepszej edukacji. Od wizji do praktyki Wrocławskiej Szkoły Przyszłości*, w: (red.) B. Śliwerski, *Nowe konteksty (dla) edukacji alternatywnej XXI wieku*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2001, s. 498-499.

⁵ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości – dla wyobraźni – dla praktyki*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2010, s. 34-35.

⁶ J. McKee, E. Conner, *Alternative schools, mainstream education*, „Principal Leadership” 2007 nr 8(4), s. 44.

prawo do rekonstrukcji kształcenia szkolnego czy pozaszkolnego⁷. Edukacja alternatywna może być także inspiracją dla szkoły tradycyjnej, tym bardziej, że niektóre rodzaje szkół alternatywnych (w tym szkoły demokratyczne, rozwojowe i holistyczne szkoły alternatywne np. Montessori i Waldorf/Steiner) mogą wspierać publiczną edukację np. w zakresie rozwijania prawidłowych relacji społecznych⁸.

Dla Wrocławskiej Szkoły Przyszłości wybór drogi alternatywnej oznacza m.in. to, aby uczyć z wyobraźni, a metafory stanowią tam ważny element w procesie edukacji. Tak rozumiana edukacja oznacza kreatywne przekraczanie, tzn., że człowiek uczy się transformowania wizji w porządku świata możliwego i/lub pożądanego⁹. Takie ujęcie edukacji z wyobraźnią, jakie proponuje R. Łukaszewicz, wpisuje się w model WSP, który stanowi zintegrowany system tworzący alternatywę dla powszechnego obrazu szkoły. Nowatorskie zintegrowanie rozumienia edukacji, którą możemy rozpatrywać w kontekście uczenia/uczenia się i rozwoju każdego człowieka/dziecka, oznacza, że edukacja to możliwości kreowania możliwości ludzi. Stosując metaforę, Łukaszewicz pokazuje, że edukacja to sięganie po diament z nieskończenie bogatej „kopalni” ludzkiego potencjału i wydobywanie go, a czy ów oszlifowany diament zyska radykalnie na wartości, zależy tylko od szlifierza, od zmyślnego jubilera – edukacji, z którą mamy/możemy mieć do czynienia¹⁰.

Wrocławska Szkoła Przyszłości – szkoła, która czyni miejsce

Wrocławska Szkoła Przyszłości to placówka, która przez swoje istnienie określa i kontynuuje miejsce, a nie odwrotnie¹¹, a jej istotę stanowi relacyjność. Szkoła buduje przestrzeń, której sensy i wartości przybierają różną postać, a najważniejsza jest jej odmienności od innych szkół. Wyraża

---

⁷ B. Śliwerski, *Edukacja alternatywna: próba syntezy i określenia współczesnej roli*, w: (red.) B. Śliwerski, A. Rozmus, *Alternatywy w edukacji*, Wydawnictwo Impuls, Kraków -Rzeszów 2018, s. 26-27.

⁸ M. Mills, G. McGregor, *Alternative education*, „Oxford Research Encyclopedia of Education” 2017. <http://education.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-40> z dn. 31.05.2020.

⁹ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości...*, dz. cyt., s. 30.

¹⁰ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości: Dobrodziejstwa warte sukcesów w edukacji*, Tekst na prawach rękopisu.

¹¹ R. Łukaszewicz, K. Leksicka, *Skrypt dydaktyczny struktury modelu i rozwiązań praktycznych eksperymentalnego i innowacyjnego projektu Wrocławska Szkoła Przyszłości*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2018, s. 27.

się ona np. swoistym rytmem, zaskakiwaniem niespodziankami, aranżacjami, klimatami, a wszystko to stanowi jej codzienną rzeczywistość. „Organizacja przestrzeni oparta jest na założeniu zdecentrowanego porządku kreowania światów niezredukowanych w swojej złożoności – w stanie niedopełnienia (przestrzeń otwarta, przestrzeń warsztatowa, przestrzeń w każdej sali); (...) rozwiązanie przestrzenne i ich konteksty aranżacyjne wspierają i animują aktywność dzieci w ich sensach i wartościach edukacyjnych”¹².

Przestrzeń w tradycyjnym wyobrażeniu szkoły utożsamiana jest przede wszystkim z funkcją użytkową, dydaktyczną, pragmatyczną, a przestrzeń szkoły WSP pełni nie tylko funkcję użytkową, architektoniczną – to przenikanie się sfery prywatnej ze sferą publiczną, w którym sięga się do dobrych atrybutów domu i szkoły. W takim swoistym przenikaniu można odnaleźć wolność przestrzeni, o której pisze Łukaszewicz jako o wolności wędrówki – ręki, myśli, wyobraźni¹³ – otwiera to „szufladki” różnych możliwości każdego dziecka i wypełnia je skarbami wyobraźni. W tej szkole występuje sztuka wprowadzania pewnych akcentów przestrzennych i materialnych wywołujących ciekawość dzieci, operuje ona opowieścią, metaforą, żartem, ale i „zaplanowaną niespodzianką”, np.: charakterystyczne wiejskie okno, sklep kolonialny, kuchnia od kuchni przed świętami, czy też spanie w szkole w dzień poprzedzający Mikołajki. Sztuka połączenia sił duchowych z mocą Wrocławskiej Szkoły Przyszłości to intuicyjne budowanie relacji między uczącymi się a miejscem. Nie odbywa się to jednak tradycyjną drogą, czyli przez transmisję wiedzy, tylko dzięki narracji jako sposobowi rozumienia, co od razu zaciekawia i rodzi szereg pytań. Szkoła ta jest miejscem dynamicznego kształtowania związków między byciem a stawaniem się. To kreowanie i aranżowanie przestrzeni, które rodzi twórczość, spontaniczność, współuczestniczenie. A magia klimatów WSP służy przywróceniu edukacji korzystania ze wszystkich ludzkich zmysłów.

Zastosowanie metafor w modelu WSP

We Wrocławskiej Szkole Przyszłości wykorzystywane są metafory, w których –metaforycznie rzecz ujmując – realizują się baśniowe prawdy życia. Ich użycie w modelu WSP jest wyraziste i łatwo zauważalne. Źródłem przenośni są m.in. obrazy Hieronima Boscha i Piotra Bruegla, które pełnią

---

¹² Tamże, s. 27.

¹³ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości...*, dz. cyt., s. 120-124.

funkcję swoistych przewodników narracji o nieznanym naturze człowieka i „świecie na opak”¹⁴.

Autorski, a jednocześnie alternatywny model WSP rozumie edukację jako metaforę wielkiego nawiasu¹⁵ i przywraca jej wielość kontekstów interpretacyjnych; postrzega szkołę jako utopię, a równocześnie traktuje ją jako wielką okazję do próbowania świata i siebie, drogę odkrywania ekologicznego porządku życia i energię wykorzystywania wyobraźni do wizji lepszego świata¹⁶. Charakterystyczny dla WSP jest narracyjny porządek konstruowania układu i doboru treści edukacyjnych, według którego wiedzę traktuje się jako „odmienianie pytań w podróży”. Zdaniem R. Łukaszewicza w tym kontekście uczenie się zyskuje nowe sensory przez to, że nie jest już jedynie przyswajaniem gotowych skryptów wiedzy, lecz także zależy od tego, co same dzieci wnoszą do jej obrazu; uczenie się przez konteksty interpretacyjne i narracyjne zmienia się w proces rozwojowy młodych. Podróż jest tu odmienianiem pytań – opowieści – pytań. Dla edukacji dzieci ważniejsze są pytania od odpowiedzi, wiedza zatem jest odmienianiem pytań w podróży (pytać – od/o/powiadać – pytać)¹⁷.

Wielka przygoda metaforyczna odbywa się dzięki metodzie projektowania okazji edukacyjnych (PROedukacja) jako heurystycznej triady (warunki wyjściowe – zadania otwarte i/lub zamknięte – możliwości wyboru). Sedno leży jednak w zadaniach otwartych, które mają nieskończoną liczbę dróg dochodzenia do wyników i samych wyników; one właśnie za sprawą wyobraźni wyzwalają kreatywne i niekonwencjonalne formy aktywności, rozwijając jednocześnie zdolność samodzielnego wartościowania oraz interpretowania świata. Zadania otwarte są to zmyślnie zaprojektowane okazje do tego, aby każdy, rozwiązując je, miał poczucie sukcesu. A sukces rodzi sukces. Proces ten wzmacnia metapozytywne myślenie, co z kolei buduje poczucie własnej wartości każdego z uczących się. Ową technikę myślenia można zastosować we wszystkich aspektach życia, może to też być kompas, który prowadzi dziecko bezpośrednio ku wszystkim celom¹⁸. To powoduje otwieranie się przestrzeni kreowania własnych marzeń, otwarcie się na

¹⁴ R. Łukaszewicz, „Leczenie głupoty” i ... czyli Salony Edukacji Ekologicznej NATU-RAmy, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1996, s. 15, 120.

¹⁵ R. Łukaszewicz, *Edukacja jako metafora wielkiego nawiasu*, w: (red.) P. Błajet, *Ciało – edukacja – umysł*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz 2010, s. 94-95.

¹⁶ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości...*, dz. cyt., s. 59-72.

¹⁷ Tamże, s. 92-93.

¹⁸ T. Buzan, *Potęga umysłu*, Wydawnictwo Muza S.A., Warszawa 2003, s. 82.

wyobraźnię – na wizję lepszego świata. Nauczyciel jest tu kreatorem/realizatorem owych okazji, dzięki któremu porządkowanie związków człowieka ze światem odbywa się w duchu przygody – odkrywania – tworzenia. Metoda projektowania okazji edukacyjnych wprowadza uczących się w ów wszechświat możliwości; działania stają się mniej schematyczne, bardziej twórcze, a także spontaniczne, rośnie odwaga tworzenia pomysłów i ich urzeczywistnienia, poszerza się pole niekonwencjonalnego myślenia i działania. Poza tym dziecko ma poczucie tego, że nie będzie skazane na porażkę, zmniejsza się obawa przed przegraną, natomiast rośnie koncentracja na doskonałości i pięknie „działa”. W tej metodzie mamy do czynienia z sekwencjami działań niewypróbowanych, a to buduje poczucie własnej wartości i otwiera przestrzeń edukacji dla przyszłości i przyszłości dla edukacji¹⁹.

Konteksty metaforyczne niosą w sobie nieskończoną liczbę interpretacji. Są to ścieżki interpretacji celów i zadań edukacyjnych. Dla WSP metaforycznym obrazem celów są skrzydła i stopy. Skrzydła i stopy to przenośne przesłanie, które oferuje Wrocławska Szkoła Przyszłości – to przesłanie ukazujące drogi życia. Zdaniem R. Łukaszewicza stanowi swoiste antidotum na problemy codzienności, które wiążą się ze światem konsumpcji, wirtualnym życiem w internetowym wymiarze. Taka egzystencja z pewnością jest pełna ułudy, że osiągnięcie szczęścia jest w zasięgu ręki każdego. Zatem metaforyczne skrzydła i stopy są potrzebne po to, aby radzić sobie w świecie, w którym żyjemy. Skrzydła wyobraźni pozwalają marzyć o lepszym świecie lepszym, a stopy uczą twardego, realistycznego stąpania po ziemi. Gdy ma się zarówno skrzydła, jak i stopy, wówczas dają one człowiekowi możliwość odkrywania głębi swojego życia, a także głębi własnej duszy czy też okazji współistnienia z innymi²⁰. Tak oto ujawniają się metaforyczne atrybuty człowieka w drodze, który będzie kreował w swojej wędrówce pejzaże życia – wyobraźni i działania²¹. Dla niego wędrówka staje się metaforą życia. Droga stanowi symboliczne wyzwanie dla losu człowieka, a jednocześnie jest układaniem się ze światem, gdy wędrówka staje się nie tylko przenośnią istnienia ludzkiego. Wędrowanie bowiem oznacza przekraczanie granic, życie intensywne, samodzielne czy też ryzykowne, twórcze, niepokorne i niespokojne. Metaforyczne „zagłądanie za horyzont” jest kwintesencją postawy człowieka drogi, która wiąże się z ciekawością, uporem i odwagą. Tak

---

¹⁹ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości: Dobrodziejstwa...*, dz. cyt.

²⁰ R. Łukaszewicz, K. Leksicka, *Głos dzieci*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2002, s. 9.

²¹ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości...*, dz. cyt., s. 155.

więc metafora drogi i wędrowca umożliwia także spojrzenie na dialektykę związku człowieka ze światem, zgodnie z którą ciągle uczymy się tworzyć własną legendę.

Drogę pojmuje się tutaj jako szlak, który umożliwia nam poruszanie się. Dzięki niemu możemy dotrzeć do określonego celu. Droga związana jest ściśle z wędrowcem poruszającym się po drodze życia. Droga i życie to przestrzeń i czas, to „wrota naszej egzystencji”. One dosłownie i symbolicznie otwierają/zamykają czasoprzestrzeń ludzkiego doświadczenia. Przestrzeń jest zawsze antropologiczna. We Wrocławskiej Szkole Przyszłości szkoła stanowi miejsce kreowania *imago mundi* oraz czas odnajdywania siebie jako symbolicznego środka. Symbolizm środka jest silnie zakorzeniony w mitach i kosmogoniach. To sedno myślenia o Wrocławskiej Szkole Przyszłości - w jej wizji jako „naczynia mądrości” i w praktyce jako antropologicznych sensach miejsca oraz czasu między byciem a stawaniem się²².

Droga i wędrowiec oznaczają postrzeganie edukacji jako rozwoju i uczenia się, a szkoła w modelu WSP jest nie tylko kawałkiem innego świata – to zaczarowany kawałek tej drogi. Model WSP ukazuje w kategoriach drogi i wędrowca głębokie związek porządku świata i losów człowieka w jego humanistycznych sensach. Tak więc edukacja jest instrumentem układania się człowieka ze światem, w następstwie czego wzrastają szanse jego rozwoju i uczenia się – w ekologicznym porządku życia. Taka interpretacja oznacza, że jest ona aktywnym i konstruktywnym czynnikiem dialektycznego rozwoju, który polega na tym, że człowiek i świat, przez wzajemne oddziaływanie i warunkowanie się, uzyskują możliwość harmonijnego współistnienia. Oznacza to, że sprzeczności, które determinują proces rozwoju, same zarazem ulegają przemianie w jego toku. Edukacja stanowi jednocześnie źródło powstawania i znoszenia sprzeczności w procesie optymalizowania związków człowieka ze światem.

Inna przerośnia, odwołująca się do idei życia w drodze, to bagaż i przekraczanie. Owo przekraczanie – metaforycznie rzecz ujmując – oznacza, że człowiek na drodze życia jedną nogą robi swoisty ślad przeszłości, a drugą zmierza w przyszłość. Oscyluje wokół zaszłości, a zarazem zawieszony jest nad ziemią nieznaną. Często bywa, że gdy już twardo stąpamy po tej ziemi, to wydaje nam się, że to, co było za nami, traci na znaczeniu. Metafora bagażu oznacza w omawianym przypadku bagaż powinności i mądrości. Bagaż czyni ciężar konieczności, przekraczanie zaś – ciężar obiecanych

---

²² R. Łukaszewicz, *Alternatywy lepszej...*, dz. cyt., s. 500-501.

możliwości²³. Rozumienie/interpretacja metafory bagażu i przekraczania wyraża jednoznaczne wartości przeszłego dla sensów życia – w symbolice bagażu, a w symbolice przekraczania – kreowanie przyszłości lepszego świata i odnajdywania drogi w sobie, w tej drodze stawiamy na stawanie się nad bycie²⁴.

Od teorii do praktyki – rozumienie metafor

Jak już wcześniej sygnalizowałam, Wrocławska Szkoła Przyszłości tworzy alternatywę dla powszechnego obrazu przedszkola/szkoły. W tradycyjnej szkole program możemy metaforycznie porównać do nitki Ariadny, która daje przekonanie, że odpowiedzi już istnieją, więc poruszamy się w obrębie właściwych treści, wskazówek, konkretnych poczynań, trafnych kroków. Natomiast WSP ma inne podejście do wizerunku szkoły. W jej modelu stosowany jest system treściowej organizacji procesu edukacji szkolnej (STOPES). Stanowi on część całości, tę część, która ma charakter autorski, kreatywny i innowacyjny. Dopełnia ją część, która poprzez podstawę programową czyni układ kompatybilny ze szkołą publiczną i nadaje uprawnienia odpowiadające szkole publicznej. Porządek – formalny i merytoryczny – układu i doboru treści edukacyjnych STOPESu stanowi drzewo dendrytowe idei organizujących narracji. Składa się nań zhierarchizowany porządek szczebli, poziomów, sekwencji podstawowych i pochodnych, a także projektowanych okazji edukacyjnych²⁵.

Etapy edukacji dziecka we Wrocławskiej Szkole Przyszłości przebiegają według integralnie połączonych szczebli. Szczebel pierwszy, zatytułowany „Jak bajkami świat poznawać?” dotyczy grupy przedszkolnej. Szczebel drugi – „Jak bajkami mosty budować?” – przeznaczony jest dla klas młodszych, natomiast trzeci szczebel, czyli „Jak podróżować bez map?”, odnosi się do klas starszych szkoły podstawowej.

Tytuł „Jak bajkami mosty budować?” – niesie w sobie przesłanie metaforyczne dla cyklu warsztatów aktywności niekonwencjonalnej. Wątki treściowe tego szczebla dotyczą symbolicznego budowania mostów między światem dziecięcej fantazji, wynikającej z bajkowej rzeczywistości

---

²³ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości...*, dz. cyt., s. 174-178.

²⁴ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości Plus. Działania praktyczne, wizje i projekcje nowego – innego – twórczego*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2020, s. 53.

²⁵ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości...*, dz. cyt., s. 86-90.

a rzeczywistością świata realnego. W ramach tego etapu edukacji szkolnej realizowany jest cykl warsztatów, m.in. prowadzone są zajęcia pt. „Czy człowiek ma trzecią rękę?”. Metaforyczna wymowa pytania zawartego w tytule oscyluje wokół związku ręki z wyobraźnią i nawiązuje do ewolucji człowieka.

Na cykl warsztatów pt. „Czy człowiek ma trzecią rękę?” składają się następujące zajęcia:

- „Pierwsze wióry” – opowieść o znaczeniu narzędzi i związku ręki z narzędziem, czyli ujęcie ręki jako najstarszego narzędzia narzędzi;
- „Bez słowa, czyli gestów mowa” – zauważalny jest tu zarówno kontekst komunikacyjny gestów, jak i symbolika znaczeń;
- „Głowa czarodzieja” – to gra między ręką i imaginacją dziecka, które kreuje ową głowę czarodzieja.
- „Zuchwałe rzemiosło” – ich intencją jest poprawianie świata i czerpanie sił z wyobraźni.

„Pierwsze wióry” to opowieści o prehistorii pierwszego i najstarszego narzędzia, jakim jest ludzka ręka. Z pojawieniem się narzędzi wykształciło się zachowanie celowe, a wraz z nim zaczęła się kształtować zdolność przewidywania – odkrywania przyszłości. Sens edukacji wiąże się tu z ukazywaniem dzieciom historii człowieka, ale także pokazywaniem przestrzeni wyobraźniowej. Dla tej formy edukacji znamienne staje się formułowanie pytań oscylujących wokół historii człowieka, rozbudzanie ciekawości poznawczej, dzięki której uczenie się staje się pasjonującym zajęciem.

Niżej przytoczone, wybrane, projektowane okazje edukacyjne pokazują sposób przekazywania informacji ukrytych w metaforycznych przesłaniach. Dzieci, w praktyczny sposób łącząc edukację z zabawą, próbują zrozumieć sens metafor, a naukę traktują przy tym jako próbowanie świata i siebie.

W ramach projektowanej okazji edukacyjnej „Graty i antykwariaty” dzieci odwiedzają: targ staroci, antykwariat, muzeum i pracownię etnograficzną na uniwersytecie. Zapoznają się z minionym czasem i „dotykają” go, metaforycznie związanego ze starymi przedmiotami. Każde dziecko przynosi jakieś stare narzędzie. Zadaniem dzieci jest cofnięcie wskazówek zegara historycznego i w różnych książkach oraz encyklopediach szukanie narzędzi, które były używane przed tymi przyniesionymi. Podejmuje się także próby zrekonstruowania drzewa genealogicznego narzędzi.

Przejdźmy teraz do omówienia projektowanej okazji edukacyjnej „Archeologiczna górka”. Dzieci z górki piachu usypanej w sali za pomocą

„archeologicznych” narzędzi wykopują różne znaleziska. Odszukują fragmenty glinianych skorup, kamienie, patyki, aż wreszcie „skamieniały” odcinek ludzkiej dłoni. Zabawa w archeologa pozwala uzmysłowić dzieciom zjawisko temporalności, przemijalności.

Z kolei w projektowanej okazji edukacyjnej „Westchnienie jaskiniowca” dzieci zostają metaforycznie przeniesione w czasie do okresu człowieka jaskiniowego. Ich zadaniem jest np. ostrzenie końca kija za pomocą „narzędzi” używanych w tamtych czasach. „Narzędziami” tymi są kamienie, znalezione wcześniej w „górcie archeologa”. Wzięcie do ręki kamienia i użycie go do zaostrenia końca kija nie jest łatwe. Tej pracy towarzyszy zaangażowanie i wysiłek kreatywny. Drugim zadaniem, uruchamiającym wyobraźnię i kreatywność dziecka, jest stworzenie głowy jaskiniowca z przyniesionych wcześniej starych skarpet. Wiedzę i inspirację do zadań dzieci czerpią z encyklopedii i albumów.

Powyższe przykłady projektowanych okazji edukacyjnych pokazują, że można zrealizować wiele zajęć z dziećmi przy użyciu prostych środków, a czasem nawet żartu. Mają one służyć wywołaniu wielu skojarzeń, dostrzeżeniu pewnych analogii oraz rozbudzeniu ciekawości. Edukacyjne sensory są tu rozmaite. Jak zauważa Łukaszewicz, prowadzą szlakami przygody, ciekawości i emocji wobec zdarzeń, przypuszczeń, hipotez, zaskakujących wyjaśnień i interpretacji, tajemnic czy zagadek²⁶. Dzieci doświadczają podróży i czują się tak, jakby osobiście były uwikłane w proces odkrywania i tworzenia związków ręki i wyobraźni. Drogi prowadzą także do źródeł czasu, do prapoczątków Księgi Rodzaju, ale też ku przyszłości – ku zrozumieniu przyrody, poznaniu natury człowieka oraz ludzkiej kondycji w przyrodzie.

Podsumowanie

Na szkołę powinno się patrzeć, jako na przestrzeń wspomaganie rozwoju dziecka²⁷, a edukację kreatywną – edukację z wyobraźnią należy ujmować jako taką, która umożliwia ów rozwój zwłaszcza, gdy zastosujemy w niej metafory. Gdy kreatywność staje się kluczowa dla obszaru kreowania

---

²⁶ R. Łukaszewicz, *Edukacja jako próbowanie świata i siebie*, w: (red.), E. Smak, S. Włoch, *Pedagogika kreatywna wyzwaniem edukacji XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2010, s. 134.

²⁷ M. Kuźnik, *Szkoła jako przestrzeń wspomaganie rozwoju*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2018 nr 18, s. 45-46.

sukcesu dziecka²⁸, to sukces ten będzie zapewne osiągnięty, zwłaszcza gdy uruchomimy jego wyobraźnię pobudzoną metaforami.

Metafory stanowią swoiste, efektywniejsze wspomaganie komunikacji, pobudzają naszą wyobraźnię. Gdy pragniemy konceptualizować swoje doświadczenia i formułujemy wnioski, posługujemy się zazwyczaj metaforami, które występują zarówno w zwyczajnym języku codziennym, jak i w specjalistycznym języku uczonych – traktujemy metaforę przede wszystkim jako narzędzie poznawania i wyjaśniania świata. Jest ona jednym z podstawowych narzędzi poznawczych, czynnikiem wspomagającym procesy poznawcze człowieka. We Wrocławskiej Szkole Przyszłości uczy się dzieci myślenia obrazami – metaforami – symbolami, co nadaje tej edukacji swoisty charakter realizmu magicznego. Tu ujawnia się sens zastosowania w edukacji przenośni. Operując metaforami, dziecko może próbować innego świata niż w tradycyjnej szkole, doświadczając przy tym frapującej przygody. Uwalnia się od wiedzy tylko podręcznikowej, od gotowych odpowiedzi, kanonów płaskiej dydaktyki. Wchodząc w obszar tej innej edukacji, ma możliwość tworzenia rozmaitych skojarzeń, okazję do rozwoju myślenia – uczy się budować mapę myśli, kształtuje się jego wyobraźnia, a wszystko to dokonuje się za pomocą niekonwencjonalnych form aktywności, w których metafory odgrywają prymarną rolę.

Bibliografia:

- Buzan T., *Potęga umysłu*, Wydawnictwo Muza S.A., Warszawa 2003.
- Kuźnik M., *Szkoła jako przestrzeń wspomagania rozwoju*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2018 nr 18, s. 37-46.
- Lakoff G., Johnson M., *Metafory w naszym życiu*, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2010.
- Łukaszewicz R., „*Leczenie głupoty*” i ... czyli *Salony Edukacji Ekologicznej NATURAmy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1996.
- Łukaszewicz R., *Alternatywy lepszej edukacji. Od wizji do praktyki Wrocławskiej Szkoły Przyszłości*, w: (red.), B. Śliwerski, *Nowe konteksty (dla) edukacji alternatywnej XXI wieku*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2001, s. 265-273.
- Łukaszewicz R., Leksicka K., *Głos dzieci*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2002.

---

²⁸ T. Neckar-Ilnicka, *Wychowanie do sukcesu wyzwaniem dla edukacji*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2018 nr 17, s. 71-81.

- Łukaszewicz R., *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości – dla wyobraźni – dla praktyki*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2010.
- Łukaszewicz R., *Edukacja jako metafora wielkiego nawiasu*, w: (red.) P. Błajet, *Ciało – edukacja – umysł*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz 2010, s. 87-97.
- Łukaszewicz R., *Edukacja jako próbowanie świata i siebie*, w: (red.) E. Smak, S. Włoch, *Pedagogika kreatywna wyzwaniem edukacji XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2010, s. 133-140.
- Łukaszewicz R., *Wrocławska Szkoła Przyszłości: Dobrodziejstwa warte sukcesów w edukacji*, Tekst na prawach rękopisu.
- Łukaszewicz R., Leksicka K., *Skrypt dydaktyczny struktury modelu i rozwiązań praktycznych eksperymentalnego i innowacyjnego projektu Wrocławska Szkoła Przyszłości*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2018.
- Łukaszewicz R., *Wrocławska Szkoła Przyszłości Plus. Działania praktyczne, wizje i projekcje nowego – innego – twórczego*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2020.
- McKee, J. Conner E., *Alternative schools, mainstream education*, „Principal Leadership” 2007 nr 8(4), s. 44-49.
- Mills M., McGregor G., *Alternative education*, „Oxford Research Encyclopedia of Education” 2017. <http://education.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-40> z dn. 31.05.2020.
- Neckar-Ilnicka T., *Wychowanie do sukcesu wyzwaniem dla edukacji*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2018 nr 17, s. 71-81.
- Śliwerski B., *Edukacja alternatywna: próba syntezy i określenia współczesnej roli*, w: (red.), B. Śliwerski, A. Rozmus, *Alternatywy w edukacji*, Wydawnictwo Impuls, Kraków-Rzeszów 2018, s. 15-67.

Metaforic language of the Wrocław School of the Future Model

In this article I am looking for an answer to the question: What are the meanings and significance of metaphors in the Wrocław School of the Future? I show the use of metaphorical language in the school, where metaphors are treated as a source of knowledge about the surrounding world, as a kind of support for more effective communication and as a stimulator of the imagination. In the Wrocław School of the Future, it is believed that a child does not have to be doomed to education based on stereotypical

behaviors. It is also believed that in the process of education there is a need for creative thinking, based on various associations in which the ability to create a mind map, imagination, or so-called imaginative education is used. Such education at the Wrocław School of the Future is supported by metaphors that play there a primary role.

Keywords: school, alternative education, metaphors, imagination.

Język metaforyczny w modelu Wrocławskiej Szkoły Przyszłości

W niniejszym artykule poszukuję odpowiedzi na pytanie: Jakie są sensy i znaczenia metafor we Wrocławskiej Szkole Przyszłości (WSP)? Ukazuję zastosowanie języka metaforycznego w szkole, gdzie metaforę traktuje się jako źródło wiedzy o otaczającym świecie, jako swoiste wspomaganie efektywniejszej komunikacji oraz jako stymulator wyobraźni. We WSP uważa się, że dziecko nie musi być skazane na edukację opartą na stereotypowych zachowaniach. Uważa się tam, że w procesie edukacji potrzebne jest myślenie kreatywne, oparte na rozmaitych skojarzeniach, w których wykorzystywana jest umiejętność tworzenia mapy myśli, wyobraźni, czyli tzw. edukacja z wyobraźnią. Taką edukację we Wrocławskiej Szkole Przyszłości wspomagają metafory, odgrywające tam prymarną rolę.

Słowa kluczowe: szkoła, edukacja alternatywna, metafory, wyobraźnia.